

In gesprek

Het is voor mij een bijzonder genoeg om met vier andere auteurs het gesprek over mijn proefschrift aan te mogen gaan. Veel dank voor het denkwerk dat is gedaan door Erik Sengers, Nelleke ten Napel, Wilko van Holten en Martin Walton. Ik zal op ieders reactie kort ingaan.

Richart Huijzer

Erik Sengers: het ambt is geen persoonlijke beleving

Is het ambt (ook) persoonlijke beleving? Barney Glaser, de socioloog wiens methode van *classical grounded theory* ik voor mijn proefschrift heb gebruikt zou zeggen ‘ja’. Het ging hem erom met zijn methode – die hij voor het eerst samen met Anselm Strauss toepaste in de context van een medisch-sociologisch onderzoek – te achterhalen wat er in een veld van onderzoek gebeurt. Glaser doet de aanbeveling om dit type onderzoek te doen zonder theoretisch filter vooraf. Dat sprak mij bij de keuze voor deze methodiek zeer aan. Ik wilde weten wat er speelt onder predikanten-geestelijk verzorgers werkzaam in de zorg als je het thema ambt aansnijdt. De empirische gegevens laten zien dat beleving bij het ambt een grote rol speelt. Daarom dus Glasers vermeende ‘ja’. Het ambt blijkt verweven met de identiteit van predikanten-geestelijk verzorgers.

Sengers begint zijn reactie aan de andere kant, namelijk niet bij de empirie maar bij het sociologisch-theoretische construct van het ambt, en stelt dat het ambt zo gezien beschouwd dient te worden als ‘een a-persoonlijke functie’. Het ambt is dan een institutioneel verschijnsel en de ambtsdrager een bemiddelaar van diensten waarbij het er niet toe doet wat men eraan beleeft. Mij

ging het in mijn onderzoek niet om deze institutionele definiëring van het ambt en zeker niet om een nieuwe invulling van het begrip ambt. Het ging mij inderdaad om de beleving. Die wilde ik op het spoor komen. Het was mijn doel de ervaringen en verhalen van predikanten-geestelijk verzorgers volgens Glasers richtlijnen methodisch in concepten te vangen en te abstraheren. Dat proces leidt in *grounded theory* tot nieuwe hypothesevormende inzichten: ‘*Theory formation is manufacturing ideas about data*’ (Pleizier, 2010, p. 7) maar niet op basis van een theoretische definiëring vooraf. Aan de Protestantse Kerk in Nederland geef ik het advies mee om via de dialoog met haar predikanten-geestelijk verzorgers werkzaam in de zorg het ambt te doordenken. Mijn pleidooi is de persoonlijke ervaringen te laten doorklinken in het instituut kerk en de reflectie op het ambt. Niet om het ambt persoonlijk in te vullen zoals Sengers meent dat ik wil. Juist niet. Wel om zo in een georganiseerde dialoog het institutionele ambt levend te houden en niet te laten verworden tot een dode letter.

Nelleke ten Napel: institutioneel niet-gebonden geestelijk verzorgers zijn ook confessionals!

Met haar prikkelende stelling raakt Ten Napel aan de twee theoretische kernbegrippen van

mijn proefschrift. Ik abstraheer op basis van de empirische gegevens van mijn onderzoek onder predikanten-geestelijk verzorgers dat voor het uitoefenen van het beroep van geestelijk verzorger (*iedere* geestelijk verzorger) twee voorwaarden voortdurend (niet eenmalig) vervuld moeten worden. Ten eerste moet voldaan worden aan de voorwaarde van adaptatie. Dit komt erop neer dat men in staat moet zijn in te spelen op de omgeving en het taalspel van de zorginstelling en kan beschikken over een professioneel-technisch instrumentarium, kort gezegd om *wat* men kan. Ten tweede moet voldaan worden aan de voorwaarde van attestatie. Hier gaat het om *wie* de geestelijk verzorger is. De geestelijk verzorger staat voor een doorleefde levensovertuiging. Dit begrip ontleen ik aan Paul Ricoeur. Attestatie heeft een dubbele betekenis. Het is enerzijds 'bewijs' van waar men voor staat. Men beschikt over een formele bevoegdheidsverklaring. Attestatie is anderzijds ook 'ervaren, doorleefde, werkelijkheid'. Predikanten-geestelijk verzorgers vervullen de attestatieve voorwaarde langs de lijnen van hun confessionaliteit, belichaamd in het ambt. Confessionaliteit is een nauwer, begrensder begrip dan attestatie. Het is daarvan een specifieke invulling, en in mijn boek, dat gaat over predikanten-geestelijk verzorgers, plaats ik die invulling naast professionaliteit. De bevoegdheidsverklaring krijgt bij predikanten-geestelijk verzorgers vorm in de kerkelijke zending en brengt specifieke kenmerken mee, zoals het dragen en doorvertalen van de traditie, het gemeenschapsaspect, het samenspel van *vocatio interna* (persoonlijke roeping, keuze voor het predikantschap) en *vocatio externa* (de bevestiging van die keuze door de gemeenschap), etc. Voor predikanten-geestelijk verzorgers blijkt het ambt vooral een krachtbron, een ervaren, doorleefde werkelijkheid.

De stelling van Ten Napel is dus onjuist. Een institutioneel niet-gebonden geestelijk verzorger is geen *confessional*. Men profileert zich in ieder geval niet als zodanig en kiest niet voor die specifieke invulling van attestatie. Confessionaliteit is echter niet *de* invulling van attestatie maar *een* invulling. In hoofdstuk 8 van mijn proefschrift laat ik zien wat er gebeurt als de attestatieve pool 'leeg' is. Dan wordt de geestelijk verzorger een technisch bekwame zingevingspecialist zon-

der een persoonlijke, doorleefde levensbeschouwing. Mijns inziens wordt het dan moeilijk zo niet onmogelijk het beroep uit te oefenen. Ik ondersteun dan ook de oproep van Ten Napel aan alle denominationele sectoren van de VGVZ en aan de SING om werk te maken van de voeding van de spiritualiteit van geestelijk verzorgers en deze te faciliteren en verder specifiek te onderzoeken hoe de eigen doorleefde spiritualiteit van niet-gebonden geestelijke verzorgers doorwerkt in hun beroepspraktijk en hoe deze wordt onderhouden.

Wilko van Holten: een antwoord op twee 'sweeping statements'

Van Holten geeft een kernachtige en gedegen samenvatting van mijn proefschrift. Hij maakt daarbij twee kritische opmerkingen. Van Holten stelt dat het in het geheel niet verwonderlijk is dat predikanten-geestelijk verzorgers hun ambt waarderen. Voor mij was dit echter in de context van mijn jarenlange intensieve beleidsmatige betrokkenheid bij het debat over het ambt in de beroepsvereniging zeer verrassend. In mijn proefschrift leg ik ook uit hoe dat komt. In de beroepsvereniging speelt het debat over het ambt zich af in wat ik noem 'de zone van spreken over'. Dat is bij uitstek een discours van professionaliteit waarin het debat is verschaald tot de beleidsmatig interessante vraag van de bevoegdheid. In dat debat leek het ambt op zijn retour. Ik had verwacht daarvan in mijn onderzoek de bevestiging te vinden. Dat bleek echter anders te zijn. De door predikanten-geestelijk verzorgers ervaren betekenis van het ambt als teken van hoop, uitzicht en bevrijding bleek onderbelicht en van belang om het werk te kunnen doen en vol te houden. Dat raakt meteen aan de tweede opmerking van Van Holten: dat ik naar aanleiding van mijn onderzoek sterk de nadruk leg op het belang van de krachtbron. Juist in die betekenis raakt het ambt het leven van patiënten en hun naasten *en* dat van predikanten-geestelijk verzorgers zelf.

Martin Walton: nagekomen ambtsbericht, wat representeert geestelijke verzorging?

Het gaat bij het ambt van predikant-geestelijk verzorger altijd, in alle tijden, ten diepste om

het besef dat men als drager van het ambt Christus representeert in de tijd waarin men leeft. Die taak wordt altijd vervuld in en vanuit de gemeenschap en met het oog op de wereld. Daarmee is naast de representatie ook meteen een verantwoordingsrelatie gegeven. Men draagt als ambtsdrager verantwoordelijkheid ten opzichte van Christus, de traditie, de gemeenschap en de wereld. Daarmee heeft Walton naar mijn idee dan ook gelijk als hij zegt dat het ambt een representatieve en verwijzende functie heeft naar transcendenten waarden of werkelijkheden. Mijn onderzoek betrof predikanten-geestelijk verzorgers werkzaam in de zorg. Daar moet dat dus gebeuren. Het gaat er dan om zingeving en levensbeschouwing serieus te nemen in de zorg. In mijn proefschrift betoog ik dat artsen en verpleegkundigen geen pastores zijn en dat ook niet hoeven te worden. Maar het is in het belang van patiënten dat artsen en verpleegkundigen geholpen worden om de vragen van spiritualiteit en zingeving te integreren in hun werk. Hier ligt een bij uitstek coachende taak voor de predikant-geestelijk verzorger. Die moet zich ervan bewust zijn dat juist zijn ambt staat voor spirituele, transcendenten noties die door hem worden binnengebracht in de seculiere setting van de zorg.

Het gaat hier ook om wat Ganzevoort en Visser een 'symbolisch ambtsconcept' noemen, een concept dat belichaamt dat een stem van een andere orde binnen een zorgorganisatie van belang

is (Ganzevoort & Visser, 2007, p. 28). Het gaat om het binnen brengen van de ziel in de zorg, de ziel die waarden en zienswijzen herbergt, waar wij – zoals Walton ons in herinnering roept – volgens Szymborska voor ons eigen welzijn en identiteit niet buiten kunnen. Mijn proefschrift beperkt zicht tot predikanten-geestelijk verzorgers, maar Walton wijst er terecht op dat ook de onder humanisten geboren term horizontale transcendentie (Kunneman) die verwijzende en representatieve betekenis naar 'meer dan het gewone' in zich bergt. Spannend is de vraag hoe niet-ambtelijke geestelijk verzorgers dat doen, zonder de bedding van een traditie. In mijn proefschrift duid ik – met het idioom van Ricoeur – aan dat *alle* geestelijk verzorgers de archetypische rol van bemiddelaar met de dimensie van *Otherness* belichamen. Daarvoor is een sterk ontwikkelde attestatieve identiteit noodzakelijk.

Richart Huizer is geestelijk verzorger en waarnemend hoofd Dienst Geestelijke Verzorging en Pastoraat aan RadboudUMC, richart.huizer@radboudumc.nl

Literatuur

- Ganzevoort, R.R., & Visser, J. (2007). *Zorg voor het verhaal. Achtergrond, methode en inhoud van pastorale begeleiding*. Zoetermeer: Meinema.
- Pleizier, T. T. J. (2010). *Religious involvement in hearing sermons. A grounded theory study in empirical theology and homiletics*. Delft: Eburon.